

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 71.

Fylke: Troms.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Astafjord + de som er nevnt spesielt.

Emne: Gifteferdig ungdom

Bygdelag:

Oppskr. av: M. Myklevoll

Gard: Renså.

(adresse): Renså, Tovik.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Egen erfaring.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

I. Synet på giftarmål.

Kva var sömeleg giftarmål?

- 1 Noen fast skikk for hvem en skulle gifte seg med, har det ikke vært her i Troms fylke, særlig sjöbygdene. Folket i Nord-Norge har nemlig fra gamle dager vært et færende folk, og det har derfor vært en bestemmende faktor for hvem en kom til å gifte seg med. Som bevis for dette kan jeg nevne at her i bygda hvor jeg bor, har det i løpet av omkring 70 år vært inngått 123 ekteskap. Av disse har 61 funnet sin ektemake i Ibestad prestegjeld, 37 i nabobygdene og 25 har hentet ektemaken fra bygder lenger borte, ja, helt fra Sör-Norge.
- 2 Jeg har ikke hört om at det er gjort noen forskjell enten en får ektemake fra andre bygder eller sin egen.
- 3 Det er ikke noen særlig stor forskjell på de sosiale lag i samfunnet her i Nord-Norge. Omtrent alle er småbrukere og fiskere. Det har der för ikke vært noen diskriminering med hensyn til hvem en skulle velge til ektemake. Derimot var det en sterk antipati mot at gifteferdig ungdom av norsk ætt skulle gifte seg med en ungdom av samisk ætt. Sjölsagt var det også sterkt skille mellom ungdom av embetsklassen og ungdom av småbruk- og fiskere når det gjaldt valg av ektemake.

14481

- 4 Stort sett gjaldt det som er nevnt i svar på sp. 3 både sønner og døtre.
- 5 Det kunne nok hende at foreldrene kunne ta initiativet for å få døtre eller sønner gift, men det hendte meget sjelden.
- 6 Store gårdeiere i den forstand som i Sør-Norge finnes ikke her nord, så den regelen som er nevnt i svar på spørsmålene ovenfor, gjaldt for alle.
- 7 Det er helt ukjent at foreldrene avtalte giftermål mellom barn helt fra de var små.
- 8 Ordene hemningslag, hemdabyte og systerbyte er ikke brukt her, men søskenbytte er kjent. Med dette ordet mener en helst at en gutt fra en familie gifter seg med en jente fra en annen familie, og så kan omvendt en søster av ovennevnte gutt gifte seg med bror til jenta.
- 9 Jeg har ikke hørt at en hadde noen slike avtaler. Ved et såkalt søskenbytte skjedde det helst etter ungdommens eget ønske.
- 10 Det var delte meninger om slektskapsgiftning. Det var dem som mente at det var upassende at søskenbarn inngikk ekteskap med hverandre, men det er ikke kjent at foreldre har nektet slike ekteskap. Det forekom ikke noen mening om at ekteskap mellom tremenninger eller firmenninger var upassende.
- 11 Noen forskjell på slektskapsekteskap når det gjaldt mannssiden og kvinnesiden kjennes ikke her.
- 12 Det hendte nok at barna satte seg opp mot foreldrene når de ønsket å inngå ekteskap, men som regel har foreldrene bøyet seg for barnas ønske. Jeg kjenner tilfeller der barn har bøyd seg for foreldrene, og på den måten er blitt ugift all sin dag. Det har hendt at søsken har blandet seg inn når det gjaldt valg av ektefelle.
- 13 Slike meninger har jeg ikke hørt om.
- 14 Det kunne nok hende at de unge i det stille fikk hjelp og støtte når det var uoverensstemmelse mellom barn og for-

eldre om valg av ektemake.

15 Ordet skamskott er nok kjent av de gamle, men en kjenner ikke til om det ble brukt som demonstrasjon mot urimelige giftermål. Derimot har det i senere tid forekommet telegrammer som har gitt uttrykk for demonstrasjon mot slike giftermål.

16 Slike tilfeller er ikke kjent her.

17 Det har ikke vært noen forskjell på de enkelte folkegrupper når det gjaldt valg av ektemake.

18 Heller ikke denne skikken er kjent her nord.

19 Det hendte nok ofte at guttene valgte den jenten som var etter forholdene bra økonomisk stillet. Det samme gjaldt jentene når de skulle velge en gutt til sin ektemake.

20 Det hendte at de unge kunne ta varsler av de drømmer de hadde om hvem de skulle bli gift med. Noen andre varsler har jeg ikke hørt om.

21 Det er ikke kjent at en brukte noe særskilt middel for å få en ungdom til å bli glad i seg.

22 Se svar på sp. 21.

23 Det har vært vanlig at foreldrene søkte mest mulig å ha kontroll over barna etter at de var konfirmert når det gjaldt samvær mellom gutter og jenter, men stort sett har det fra gamle dager vært nokså frie forhold mellom ungdommen når de var sammen om lørdags- og søndagskveldene. Det var sjölsagt ikke alle foreldre som var like strenge i så måte. Noen bestemt folkeskikk i dette höve har det ikke vært.

~~24~~ II. Nattefriing.

24 - 46 Noen tradisjonell nattefriing i den forstand som det var i Sör-Norge, har ikke forekommet her nord. Boligforholdene var oftest slik at nattefriing vanskelig kunne forekomme. Husene bestod som regel av en stue, kjøkken og gang. På loftet var det som regel 2 rom, nemlig ett stort loft og loftssvala. Oppe på loftet lå som regel alle barna og tjenestejenta, hvis en hadde en slik. Forholdene var derfor meget oversiktlige, og det var således vanskelig

18881

for en frier å komme inn. Det var ikke innredet noe rom i fjöset for jenter eller tjenestepiker, slik at de kunne ligge der om vinteren. Skulle en gutt treffe en jente, måtte det skje etter avtale ute i det fri. Om sommeren hendte det ofte at ungdommen lå på låven eller i andre uthus hvis de hadde slike, men da var det lyst om natten som om dagen, så det var vanskelig for guttene å lure seg til nattefriing. En kjenner derfor ikke slike ord som nattegangar eller nattelaupar. Tjenestegutter var det sjelden folk hadde, da brukene som regel var små.

47 - 57

Ungdom som var glad i hverandre, eller som var forlovet, søkte på forskjellige slags måter å komme sammen, men det forekom ikke noen bestemt skikk eller tradisjon om hvordan de skulle mötes. Det var för heller ikke noen bestemt skikk når det gjaldt overgang fra hemmelig til offentlig forlovelse. Det var helst når de tok ringene på at det ble offentlig. Nattefriing på seter forekom ikke her, da folk ikke brukte setrer.

Det var sjölsagt skikk at gutten gav sin forlovede gaver, helst når han kom heim fra fiske. Det kunne være et törkle, et smykke, eller hvis fisket hadde vært bra, kunne han gi henne et dameur eller lignende. I gamle dager kunne gutten gi jenta et par treklomper som var særlig fint arbeidet. Det var sjeldnere at jenta gav gutten en gave. Da var det helst noe hun hadde sydd eller brodert.

52 Når forlovelsen var mer kjent, og foreldrene godkjente forlovelsen, kunne gutten gå til jenta hva tid som helst på dögnet. Jeg har ikke hört at det ble gjort fantestykker når gutten skulle möte jenta.

III Andre måter som förte ungdom sammen,
slik at de lærte hverandre å kjenne.

58 - 66

A På kirkebakken.

Ibestad prestegjeld var i gamle dager meget stort. Nå er det delt i 7 sokn: Bardu, Salangen, Lavangen, Gratangen, Astafjord og så öyene Ibestad og Andörja, som hver danner ett sokn. Nå er Bardu ett prestegjeld og Lavangen/Salangen ett. Ibestad prestegjeld omfatter nå 4 sokn. För var

det bare en kirke, nemlig kirken på Ibestad. Nå er det 7 kirker foruten Ibestad hovedkirke. Det var derfor meget langt for mange å ro til kirke, ja, opptil 2-3 mil og mere. Det var derfor mange som reiste til kirke om lørdagen før gudstjenesten, særlig om sommeren. Ungdommen syntes det var moro å samles om lørdagen, for da traff de jenter og gutter som de kjente fra før, eller fikk nye bekjentskaper. Særlig var det mange som reiste til kirke konfirmasjonslørdagen. På disse sammenkomstene ble nok mange forlovelser inngått. Det viser det store tall av ekteskaper inngått mellom gutter og jenter fra Ibestad prestegjeld, nemlig 61. Mange av jentene er fra de ytterste kanter av Ibestad. Mange av de øvrige er guttene nok blitt kjent med når de var ute på fiske. Været var som oftest godt konfirmasjonsdagene, så de kom oftest sammen i skog og mark. Det var nok guttene som oftest tok initiativet til sammenkomster, men det kunne nok hende at ei jente som var særlig pågående (frekk) kunne be en ungdom å følge seg.

En gang for ca. 50 år siden var jeg på Ibestad en konfirmasjonslørdag. En kamerat og jeg fikk losji på et loft hvor det i alt var 4 senger med 2 mann i hver seng. Det lå således 8 menn i rommet. En stund etter vi var lagt oss kom det inn to jenter og la seg på kne, en på hver side av en seng hvor det lå 2 gutter. De begynte da å kysse og klappe guttene. Det er mulig at de var forlovet, men mennene på rommet syntes det var frekt og upassende så åpent å vise sine kjærlighetserklæringer. Ja, jeg har hørt om to jenter som gikk og la seg i sengen til to fremmede gutter. Om dem ble det diktet en smedevise for deres upassende oppførsel.

65. Jeg har ikke hørt at det var fast skikk i gamle dager å gi hverandre gaver, men det er nok rimelig at enkelte brukte å gjøre det. På konfirmasjonssøndager var det som regel basar til inntekt for veldedige formål, og da hendte det at det kunne være dans i nærheten av basarlokalet. Dette hendte ikke når det var kristelige foreninger som

hadde basar. Da kunne ungdommen finne seg en plass til å danse lenger fra kirken. Noen bestemte kvileplasser på kirkeveien forekom ikke.

B. Gjestebud sammen med eldre.

67 - 73

Som regel forekom ikke noen gjestebud blant småbrukere og fiskere i gamle dager. Det var bare embets- og bestillingsmenn som hadde gjestebud i julehelg, påskehelg og pinsehelg, ja, enkelte andre tider på året. Det var bare når det var barndåp, bryllup eller gravferd at folk kom sammen blant fiskere og småkårsfolk. I slike sammenkomster var det dans bare når en hadde bryllup. Når det i bryllup var oppredd i flatseng, var det som oftest ungdommen selv som bestemte hvem de skulle ligge nærmest. Ordet stabbedans er ikke kjent her nord. Jeg har ikke hørt at det noen gang har vært brukt i gamle dager heller.

C. Andre høve der eldre var med.

74 - 94

75
76

Det var ikke skikk her å ha dans etter dugnad. Heller ikke brukte ungdommen å samles til dans på auksjoner. Om sommeren når det var marked på Harstad, var det vanlig at ungdommen samledes der. Da snakket de om at de måtte ha seg en markedskjærest. De unge mente dermed at de skulle ha kjæresten så lenge markedet varte. Men det hendte ofte at bekjentskapet førte til ekteskap. På markedet var det alltid dans og ^{andre} fornøyelser. Guttene brukte å kjøpe gaver til jentene. Noe bestemt slags gaver var det ikke vanlig at guttene kjøpte.

78

Sammenskuddslag bruktes ikke i gamle dager, men i de senere år har slike lag forekommet. Det var helst yngre folk (gifte og ugifte) som deltok i slike lag. Noe bestemt navn på slike lag bruktes ikke.

D. Sammenkomster der ungdommen var mest for seg sjøl.

a. Om sommeren.

88

85)

Noe jentegjestebud har ikke vært brukt her, men på jonsokkvelden brukte ungdommen å komme sammen og brenne bål, og da kunne det være dans ved bålet. I senere tider har det vært skikk at ungdommen gikk på fisketurer sammen.

200

Da var det ikke så mange ungdommer i lag. Etter at folk har bygd seg hytter oppe i marka, er slike turer blitt kalt for hytteturer.

b. Om vinteren.

95 - 110

¹⁰⁰⁾ Enkelte søndagskvelder utover høsten og like til første halvdel av januar brukte ungdommen å leie seg hus til dans.

103)

Det var vanlig at guttene betalte utgiftene og sørget for musikk til dansen.⁹⁵⁾ Om yrkedagskveldene hadde ungdommen

nok å gjøre med å sette i stand fiskeredskapene til de skulle ut på lofotfiske. Noen andre sammenkomster om vin-

teren forekom ikke.¹⁰⁶⁾ Det kunne nok hende at foreldrene

nektet barna å delta i dans,¹⁰⁷⁾ dels av religiøse grunner,

dels av frykt for at de skulle drikke seg full.¹¹⁰⁾ Som regel

var det nok ikke vanlig at ungdommen rettet seg etter et slikt forbud.

IV. Juletråd.

111 - 129

Ordet juletråd er ikke kjent her nord. Heller ikke er ordene rokkemann, spinnkall, vevekall, låvedump, låvekjerring, tustepike, högstkjerring eller skogfrue kjent her. At jentene brukte å fri 29. februar, har jeg ikke hørt om.

Siden guttene var på fiske en stor del av året, var det vanlig at ungdommen skrev ^{brev} til hverandre. Det var derfor om å gjøre at jentene fikk mange brev fra guttene. Ei jente som fikk få brev, følte seg liksom nedvurdert. Mange forlovelser kom i stand ved brev mellom ungdommen når guttene var på fiske. For å få flest mulig brev, hendte det at jentene bad gutter skrive til seg, selvom det ikke ble regnet som kjærestebrev.